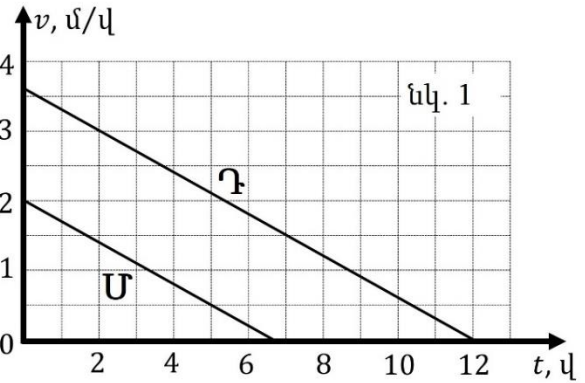

9-րդ դասարան
Հանրապետական փուլ

1. Մարիամն ու Դանիելան հետևյալ խաղն են խաղում. նրանք հերթով հատակի վրայով մեկական գնդիկ են գլորում դեպի իրենցից **15 մ** հեռու գտնվող եզրագիծը: Յուրաքանչյուր խաղացողի նպատակը իր նետած գնդիկի՝ եզրագծին հնարավորինս մոտ կանգ առնելն է: Նկար 1-ում պատկերված են գնդիկների արագությունների ժամանակից կախվածության գրաֆիկները. Դանիելայի գնդիկի արագության գրաֆիկը նշանակել ենք «Դ» տառով, Մարիամի գնդիկինը՝ «Ս» տառով:

ա) Եզրագծից ի՞նչ հեռավորության վրա են կանգ առել գնդիկները: **/3 միավոր/**

բ) Եթե գնդիկներից որևէ մեկը հատել է եզրագիծը, ապա որքա՞ն է եղել եզրագիծը հատելու պահին նրա արագությունը: **/1 միավոր/**

գ) Ի՞նչ սկզբնական արագությամբ պետք է գլորել գնդիկը, որպեսզի այն կանգ առնի ուղիղ եզրագծի վրա: **/1 միավոր/**

Լուծում: ա) Նշանակենք եզրագծի հեռավորությունը l -ով: Գրաֆիկից երևում է, որ երկու գնդիկն էլ կատարում են ուղղագիծ հավասարաչափ դանդաղող շարժում, հետևաբար գնդիկների շարժման արագությունը ժամանակի կամայական պահին կորոշվի հետևյալ բանաձևով՝

$$v(t) = v_0 - at$$

Ընտրենք Դանիելայի և Մարիամի գնդիկների շարժման գրաֆիկների վրա երկուական կետեր, որոնց համար արագությունների և ժամանակների հստակ արժեքները հայտնի են: A և B կետերի համար՝

$$v_A = 3 \text{ մ/վ}, \quad t_A = 2 \text{ վ}, \quad v_B = 0 \text{ մ/վ}, \quad t_B = 12 \text{ վ}$$

Այս արժեքները տեղադրելով արագության բանաձևի մեջ կստանանք հետևյալ համակարգը

$$3 = v_{01} - 2a_1, \quad 0 = v_{01} - 12a_1$$

Լուծելով այս համակարգը՝ կստանանք

$$v_{01} = 3,6 \text{ մ/վ}, \quad a_1 = 0,3 \text{ մ/վ}^2 \text{ /0,5 միավոր/}$$

Դանիելայի գնդիկի արագության կախվածությունը ժամանակից կլինի

$$v_1(t) = 3,6 - 0,3t \text{ /0,5 միավոր/}$$

Գնդիկի շարժման ընդհանուր ժամանակը՝

$$t_1 = \frac{v_{01}}{a_1} = 12 \text{ վ}$$

Գնդիկի անցած ամբողջ ճանապարհը հավասար կլինի արագության գրաֆիկով պարփակված պատկերի մակերեսին.

$$S_1 = \frac{v_{01}t_1}{2} = 21,6 \text{ մ} \text{ /0,5 միավոր/}$$

Այսինքն Դանիելայի գնդիկի կանցնի եզրագիծը և կանգ կառնի եզրագծից

$$d_1 = |l - S_1| = 6,6 \text{ մ} \text{ /0,5 միավոր/}$$

հեռավորության վրա:

Նույն գործողությունները կատարելով C և D կետերի համար ($v_C = 2 \text{ մ/վ}$, $t_C = 0 \text{ վ}$, $v_D = 0,5 \text{ մ/վ}$, $t_D = 5 \text{ վ}$)՝ կստանանք

$$v_{02} = 2 \text{ մ/վ}, \quad a_2 = 0,3 \text{ մ/վ}^2$$

Մարիամի գնդիկի արագության կախումը ժամանակից՝

$$v_2(t) = 2 - 0,3t / 0,5 \text{ միավոր/}$$

Գնդիկի շարժման ընդհանուր ժամանակը՝

$$t_2 = \frac{v_{02}}{a_2} = \frac{20}{3} \text{ վ}$$

Գնդիկի անցած ամբողջ ճանապարհը հավասար կլինի արագության գրաֆիկով պարփակված պատկերի մակերեսին.

$$S_2 = \frac{v_{02} t_2}{2} = \frac{20}{3} \text{ մ} \approx 6,7 \text{ մ}$$

Այսինքն Մարիամի գնդիկի եզրագծին չի հասնի և կանգ կառնի եզրագծից

$$d_2 = |l - S_2| = 8,3 \text{ մ} / 0,5 \text{ միավոր/}$$

հեռավորության վրա:

բ) Ինչպես ցույց տվեցինք նախորդ կետում՝ եզրագիծը կհասի Դանիելայի գնդիկը: Եթե հատումը եղել է t_0 պահին, ապա այդ գնդիկի համար կարող ենք գրել

$$S_1 - l = \frac{u^2}{2a_1} / 0,5 \text{ միավոր/}$$

Այստեղից էլ կգտնենք եզրագիծը հատելու պահին գնդիկի արագությունը.

$$u = \sqrt{2a_1(S_1 - l)} \approx 2 \text{ մ/վ} / 0,5 \text{ միավոր/}$$

գ) Կարող ենք նկատել, որ թե՛ Դանիելայի գնդիկը, թե՛ Մարիամի գնդիկը շարժվում են նույն արագացմամբ: Հետևաբար կարող ենք եզրակացնել, որ նույնպիսի կամայական գնդիկ գլորելիս այն կշարժվի

$$a = a_1 = a_2 = 0,3 \text{ մ/վ}^2 / 0,5 \text{ միավոր/}$$

արագացմամբ: Դիցուք u_0 սկզբնական արագությամբ գլորած գնդիկը կանգ կառնի ուղիղ եզրագծի վրա: Այս դեպքում

$$l = \frac{u_0^2}{2a}$$

Այստեղից էլ կստանանք՝

$$u = \sqrt{2al} = 3 \text{ մ/վ} / 0,5 \text{ միավոր/}$$

2. Փորձարար Սոնան վերցրեց **240** գ զանգվածով **2** մ երկարությամբ քանոն և նրա ձախ ծայրից **20** սմ հեռավորության վրա կախեց **600** գ ընդհանուր զանգվածով ջրով լցված դույլ: Սոնան դույլի վրա փոքր անցք բացեց և այդ անցքը փակեց այնպես, որ անցքից ջուր չհոսի: Ստացված համակարգը դրեց ձախ ծայրից **80** սմ հեռավորության վրա գտնվող հենարանի վրա: Այնուհետև աջ ծայրին դրեց խաղալիք ավտոմեքենա:

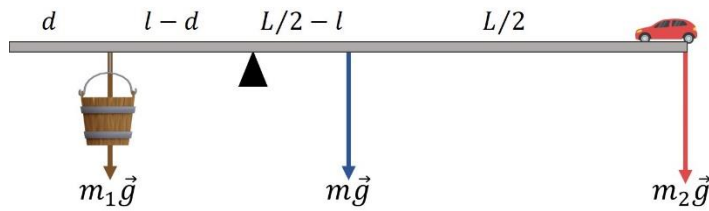
ա) Ի՞նչ զանգված ուներ ավտոմեքենան, եթե հայտնի է, որ այդ ավտոմեքենան քանոնի վրա դնելուց հետո համակարգը գտնվում էր հավասարակշռության մեջ: Ավտոմեքենայի չափերն անտեսել: **/1 միավոր/**

բ) Սոնան ավտոմեքենան լարեց, դրեց քանոնի աջ ծայրին և բաց թողեց: Հենց ավտոմեքենան սկսեց շարժվել դեպի ձախ **1,5** սմ/վ արագությամբ, Սոնան բացեց դույլի անցքը: Ի՞նչ արագությամբ էր դույլից արտահոսում ջուրը, եթե հայտնի է, որ ավտոմեքենայի՝ դեպի հենարան շարժման ամբողջ ընթացքում համակարգը գտնվել է հավասարակշռության վիճակում: Ջրի արտահոսելու արագությունը համարել հաստատուն: Ջրի արտահոսելու արագությունը արտահայտել գ/վ-ով: **/2 միավոր/**

գ) Դատարկ դույլի ինչպիսի՞ առավելագույն զանգվածի դեպքում է հնարավոր կրկնել վերևում նշված փորձերը: **/2 միավոր/**

Լուծում:

ա) Նշանակենք քանոնի զանգվածը m -ով, քանոնի երկարությունը L -ով, դույլի կախման կետի հեռավորությունը ձախ ծայրից՝ d -ով, ջրով դույլի զանգվածը սկզբում՝ m_1 -ով, հենարանի հեռավորությունը ձախ ծայրից՝ l -ով, ավտոմեքենայի զանգվածը՝ m_2 -ով:

Նկարում պատկերված են քանոնի վրա առաջացած հատվածների երկարությունները: Ըստ մոմենտների կանոնի՝

$$M_1 = M + M_2$$

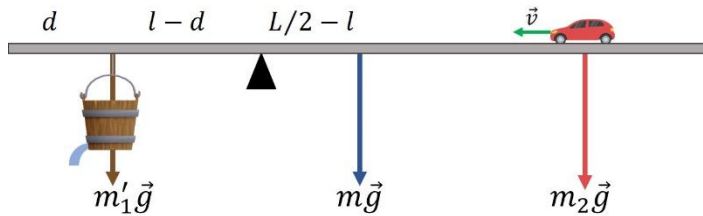
Տեղադրելով մոմենտների արժեքները՝ կստանանք՝

$$m_1 g(l-d) = mg\left(\frac{L}{2}-l\right) + m_2 g(L-l) \quad (1) \text{ /0,5 միավոր/}$$

Այստեղից էլ կգտնենք ավտոմեքենայի զանգվածը.

$$m_2 = \frac{2m_1(l-d) - m(L-2l)}{2(L-l)} = 260 \text{ գ} \text{ /0,5 միավոր/}$$

բ) Նշանակենք ավտոմեքենայի արագությունը v -ով, ջրի թափվելու արագությունը՝ u -ով:

Ավտոմեքենայի շարժումը սկսելուց որևէ t ժամանակ հետո ջրով դույլի զանգվածը՝

$$m'_1 = m_1 - ut$$

Այդ պահին ավտոմեքենան կգտնվի հենարանից l' հեռավորության վրա.

$$l' = L - l - vt$$

Եթե ամբողջ շարժման ընթացքում համակարգը գտնվում է հավասարակշռության մեջ, ապա ժամանակի կամայական պահին ժամալաքի ուղղությամբ պտտող մոմենտների գումարը հավասար է ժամալաքի ուղղությանը հակառակ պտտող մոմենտների գումարին: /0,5 միավոր/ t պահին մոմենտների կանոնը՝

$$M'_1 = M + M'_2$$

Տեղադրելով մոմենտների արժեքները՝ կստանանք՝

$$(m_1 - ut)g(l-d) = mg\left(\frac{L}{2}-l\right) + m_2 g(L-l-vt) \quad (2) \text{ /0,5 միավոր/}$$

(1) և (2) հավասարումները հանելով միմյանցից կստանանք.

$$ut(l-d) = m_2 vt \text{ /0,5 միավոր/}$$

Այստեղից էլ կգտնենք ջրի թափվելու արագությունը.

$$u = \frac{m_2 v}{l-d} = 6,5 \text{ գ/վ} \text{ /0,5 միավոր/}$$

գ) Դիցուք ավտոմեքենան հենարան կհասնի t' ժամանակում.

$$t' = \frac{L-l}{v} \text{ /0,5 միավոր/}$$

Այդ ժամանակահատվածի վերջում ջրով դույլի զանգվածը՝

$$m''_1 = m_1 - ut' \text{ /0,5 միավոր/}$$

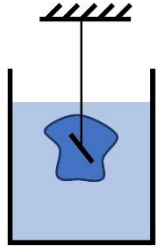
Նախորդ կետում նկարագրված երևույթը հնարավոր կլինի միայն այն դեպքում, եթե դույլի m_0 զանգվածը չգերազանցի m''_1 -ը.

$$m_0 \leq m''_1 \text{ /0,5 միավոր/}$$

Այստեղից էլ կգտնենք դատարկ դույլի առավելագույն զանգվածը.

$$m_0^{max} = m''_1 = m_1 - \frac{(L-l)u}{v} = 80 \text{ գ} \text{ /0,5 միավոր/}$$

3. Թելից կախված մետաղե ձողը պատված է սառույցով և իջեցված է ջրով լցրած գլանաձև անոթի մեջ (նկ. 2): Սառույցով պատված ձողն ամբողջությամբ ընկղմված է ջրի մեջ ու չի դիպչում անոթի հատակին և պատերին: Սառույցի հալվելուց հետո թելից կախված ձողը շարունակեց ամբողջությամբ ընկղմված մնալ ջրի մեջ: Սառույցի հալվելու արդյունքում ջրի մակարդակն անոթում իջավ ΔH -ով, իսկ թելի լարման ուժը մեծացավ k անգամ: Գտնել մետաղե ձողի ծավալը: Ջրի խտությունը՝ ρ_0 , մետաղի խտությունը՝ ρ , անոթի հատակի ներքի մակերեսը՝ S : /5 միավոր/

նկ. 2

Լուծում: Նշանակենք սկզբում ջրի ծավալը V_0 -ով, ձողի ծավալը՝ V -ով, ձողի զանգվածը՝ m -ով, մաքուր սառույցի ծավալը՝ V' -ով, մաքուր սառույցի զանգվածը՝ m' -ով, սառույցի խտությունը՝ ρ' -ով, սառույցի հալվելու արդյունքում առաջացած ջրի ծավալը՝ V'' -ով: Սկզբում անոթի պարունակության ծավալը՝

$$V_1 = V_0 + V + V'$$

Սառույցի հալվելուց հետո անոթի պարունակության ծավալը՝

$$V_2 = V_0 + V + V''$$

Հաշվի առնելով, որ $m' = \rho'V'$ սառույցի հալումից առաջացած ջրի համար կարող ենք գրել

$$V'' = \frac{m'}{\rho_0} = \frac{\rho'V'}{\rho_0} \quad /0,5 \text{ միավոր}/$$

Ըստ խնդրի պայմանի

$$\Delta HS = V_1 - V_2 = V' - V'' = \left(1 - \frac{\rho'}{\rho_0}\right) V' \quad /0,5 \text{ միավոր}/$$

Այստեղից կարող ենք գտնել սառույցի ծավալը.

$$V' = \frac{\Delta HS \rho_0}{\rho_0 - \rho'} \quad /0,5 \text{ միավոր}/$$

Մինչև սառույցի հալվելը սառույցով պատված ձողի վրա դեպի վեր ազդում են $\vec{F}_{U1}$ արքիմեդյան ուժը և $\vec{T}_1$ թելի լարման ուժը, իսկ դեպի վար՝ $(m + m')\vec{g}$ ծանրության ուժը: /0,5 միավոր/ Ըստ հավասարակշռության պայմանի՝

$$F_{U1} + T_1 = (m + m')g$$

Այստեղից էլ թելի լարման ուժի համար՝

$$T_1 = (m + m')g - F_{U1} = (m + m')g - \rho_0(V + V')g \quad /0,5 \text{ միավոր}/$$

Սառույցի հալվելուց հետո ձողի վրա դեպի վեր ազդում են $\vec{F}_{U2}$ արքիմեդյան ուժը և $\vec{T}_2$ թելի լարման ուժը, իսկ դեպի վար՝ $m\vec{g}$ ծանրության ուժը: /0,5 միավոր/ Ըստ հավասարակշռության պայմանի՝

$$F_{U2} + T_2 = mg$$

Այստեղից էլ թելի լարման ուժի համար՝

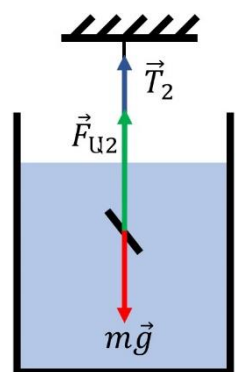
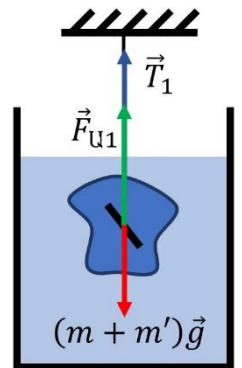
$$T_2 = mg - F_{U2} = mg - \rho_0 V g \quad /0,5 \text{ միավոր}/$$

Ըստ խնդրի պայմանի՝

$$k = \frac{T_2}{T_1} = \frac{m - \rho_0 V}{(m + m') - \rho_0(V + V')} \quad /0,5 \text{ միավոր}/$$

Այստեղից էլ կգտնենք մետաղե ձողի ծավալը.

$$V = \frac{k}{k - 1} \cdot \frac{\Delta HS \rho_0}{\rho - \rho_0} \quad /1 \text{ միավոր}/$$

4. Հաստ պատերով գլանաձև ջերմամեկուսիչ անոթի պատերի հաստությունն արտաքին շառավղի 20% -ն է կազմում: Եթե անոթը տաքացնենք մինչև $t_1 = 400^\circ\text{C}$ և ամբողջությամբ լցնենք $t_0 = 0^\circ\text{C}$ ջերմաստիճանի սառույցով, ապա սառույցն ամբողջությամբ կհալվի, բայց նրա ջերմաստիճանը չի փոխվի: Քանի անգամ պետք է փոխել պատերի հաստությունը (արտաքին շառավղիղը նույնը պահելով), որպեսզի նույն փորձի արդյունքում անոթի պարունակությունը եռա: Շոգեգոյացումը, ջերմային կորուստներն ու հատակի հաստությունն անտեսել: Ջրի տեսակարար ջերմունակությունը՝ $c = 4200 \text{ Ջ/(կգ} \cdot ^\circ\text{C)}$, սառույցի հալման տեսակարար ջերմությունը՝ $\lambda = 340 \text{ կՋ/կգ}$, ջրի եռման ջերմաստիճանը՝ $t_2 = 100^\circ\text{C}$: /5 միավոր/

Լուծում: Նշանակենք անոթի արտաքին շառավիղը R -ով, անոթի ներքին շառավիղը I դեպքում՝ r_0 -ով, անոթի ներքին շառավիղը II դեպքում՝ r -ով, անոթի բարձրությունը՝ h -ով, անոթի նյութի խտությունը՝ ρ_0 -ով, սառույցի խտությունը՝ ρ -ով, դատարկ անոթի զանգվածը I դեպքում՝ m_0 -ով, դատարկ անոթի զանգվածը II դեպքում՝ m'_0 -ով, սառույցի զանգվածը I դեպքում՝ m -ով, սառույցի զանգվածը II դեպքում՝ m' -ով: Ըստ խնդրի պայմանի՝

$$r_0 = \frac{4}{5}R$$

Ներքին մակերեսը I դեպքում՝

$$S = \pi r_0^2 = \frac{16}{25}\pi R^2$$

Անոթի պատի կտրվածքը I դեպքում՝

$$S_0 = \pi R^2 - S = \frac{9}{25}\pi R^2$$

Այստեղից էլ կստանանք սառույցի և դատարկ բաժակի զանգվածները I դեպքում.

$$m = Sh\rho = \frac{16}{25}\pi R^2 h\rho \quad /0,5 \text{ միավոր}/ \quad m_0 = S_0 h\rho_0 = \frac{9}{25}\pi R^2 h\rho_0 \quad /0,5 \text{ միավոր}/$$

Անոթի պատերից անջատված ամբողջ ջերմաքանակը կծախսվի սառույցի հալման վրա: Ջերմային հաշվեկշռի հավասարումը՝

$$Q_1 + Q_2 = 0$$

Այստեղից էլ կստանանք

$$m\lambda = m_0 c_0 (t_1 - t_0) \quad /0,5 \text{ միավոր}/$$

Տեղադրելով զանգվածների արտահայտությունները՝ կստանանք

$$16\rho\lambda = 9\rho_0 c_0 (t_1 - t_0) \quad (1)$$

որտեղ c_0 -ն անոթի նյութի տեսակարար ջերմունակությունն է:

Ներքին մակերեսը II դեպքում՝

$$S' = \pi r^2$$

Անոթի պատի կտրվածքը II դեպքում՝

$$S'_0 = \pi R^2 - S' = \pi(R^2 - r^2)$$

Այստեղից էլ կստանանք սառույցի և դատարկ բաժակի զանգվածները II դեպքում.

$$m' = S'h\rho = \pi r^2 h\rho \quad /0,5 \text{ միավոր}/ \quad m'_0 = S'_0 h\rho_0 = \pi(R^2 - r^2)h\rho_0 \quad /0,5 \text{ միավոր}/$$

Այս դեպքում անոթի պատերից անջատված ամբողջ ջերմաքանակը կծախսվի սառույցի հալման վրա և սառույցի հալման արդյունքում առաջացած ջրի՝ մինչև եռման ջերմաստիճանը տաքացնելու վրա: Այս դեպքում ջերմային հաշվեկշռի հավասարումը՝

$$Q'_1 + Q'_2 + Q'_3 = 0$$

Այստեղից էլ կստանանք

$$m'[\lambda + c(t_2 - t_0)] = m'_0 c_0 (t_1 - t_2) \quad /0,5 \text{ միավոր}/$$

Տեղադրելով զանգվածների արտահայտությունները՝ կստանանք

$$r^2 \rho [\lambda + c(t_2 - t_0)] = (R^2 - r^2) \rho_0 c_0 (t_1 - t_2) \quad (2)$$

(1) և (2) արտահայտություններից կստանանք՝

$$\frac{r^2 [\lambda + c(t_2 - t_0)]}{16\lambda} = \frac{(R^2 - r^2)(t_1 - t_2)}{9(t_1 - t_0)} \quad /0,5 \text{ միավոր}/$$

Լուծելով հավասարումը՝ կգտնենք անոթի ներքին շառավիղը II դեպքում.

$$r = R \sqrt{\frac{12\lambda}{9c(t_2 - t_0) + 21\lambda}} \approx 0,611R \quad /1 \text{ միավոր}/$$

Այստեղից էլ կհաշվենք, թե քանի անգամ է փոխվել անոթի պատերի հաստությունը.

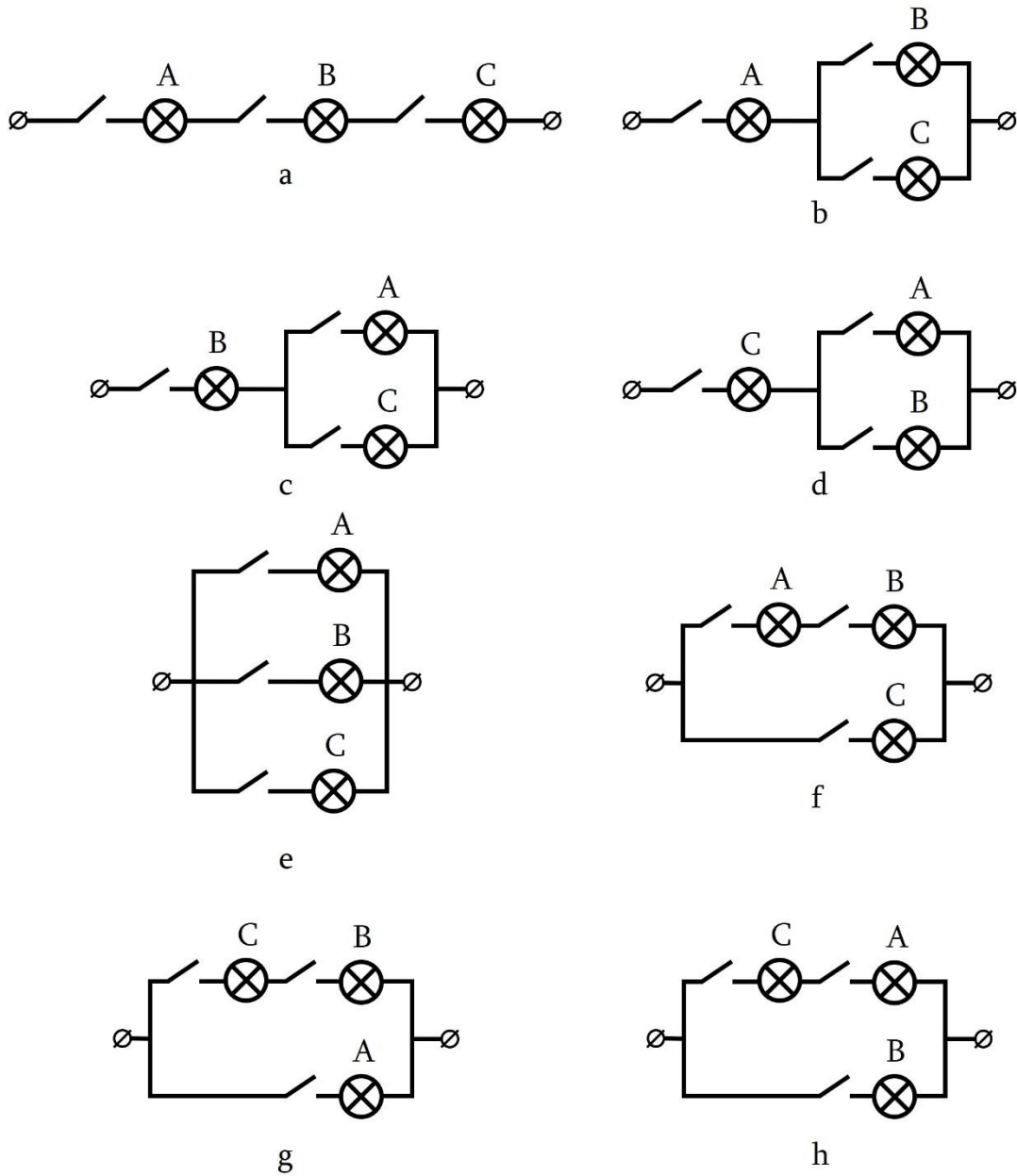
$$n = \frac{R - r}{R - r_0} \approx 1,945 \quad /0,5 \text{ միավոր}/$$

5. Հոսանքի աղբյուրին միացրած երեք միատեսակ A, B և C լամպերից բաղկացած էլեկտրական շղթայում լամպերի միջև միացումները չեն երևում (այսիպիսի հասկարգերը ֆիզիկայում անվանում են «սև արկղ»)։ Լամպերից յուրաքանչյուրն ունի իր բանալին, որի միջոցով կարելի է անջատել այդ լամպը։ Երբ անջատում ենք միայն A լամպը, մնացած երկու լամպերի ընդհանուր հզորությունը **120** Վտ է։ Երբ անջատում ենք միայն B լամպը, մնացած երկու լամպերի ընդհանուր հզորությունը դառնում է **60** Վտ։ Լամպերի դիմադրությունը ջերմաստիճանից կախված չէ։

ա) Պատկերել երեք լամպերի միացման բոլոր հնարավոր սխեմաները և հիմնավորել, թե դրանցից որն է բավարարում խնդրի պայմաններին։ **/4 միավոր/**

բ) Ի՞նչ ընդհանուր հզորություն կանջատվի, եթե երեք լամպերն էլ միացրած լինեն։ **/1 միավոր/**

Լուծում։ ա) Ըստ խնդրի պայմանի $P_{BC} = 120$ Վտ և $P_{AC} = 60$ Վտ։ Նշանակենք մեկ լամպի դիմադրությունը R -ով, հոսանքի աղբյուրի ընդհանուր լարումը՝ U -ով։ Երեք միատեսակ լամպերի միացումների բոլոր հնարավոր տարբերակները պատկերված են նկարում։

a) Այս դեպքում $P_{AC} = P_{BC} = 0$, ինչը խնդրի պայմանին չի բավարարում։ **/0,5 միավոր/**

b) Այս դեպքում $P_{BC} = 0$, ինչը խնդրի պայմանին չի բավարարում։ **/0,5 միավոր/**

c) Այս դեպքում $P_{AC} = 0$, ինչը խնդրի պայմանին չի բավարարում։ **/0,5 միավոր/**

d) Այս դեպքում $P_{AC} = P_{BC}$, ինչը խնդրի պայմանին չի բավարարում։ **/0,5 միավոր/**

e) Այս դեպքում $P_{AC} = P_{BC}$, ինչը խնդրի պայմանին չի բավարարում: /0,5 միավոր/

f) Այս դեպքում $P_{AC} = P_{BC}$, ինչը խնդրի պայմանին չի բավարարում: /0,5 միավոր/

g) Այս դեպքում $P_{AC} = U^2/R$, $P_{BC} = U^2/(2R) = P_{AC}/2$, ինչը խնդրի պայմանին չի բավարարում: /0,5 միավոր/

h) Այս դեպքում $P_{AC} = U^2/(2R)$, $P_{BC} = U^2/R = 2P_{AC}$, ինչը խնդրի պայմանին բավարարում է: /0,5 միավոր/

Հետևաբար լամպերի միացման սխեման ունի «h» տարբերակում պատկերված տեսքը:

բ) Քանի որ

$$P_{AC} = \frac{U^2}{2R}$$

ապա

$$\frac{U^2}{R} = 2P_{AC} \quad /0,5 \text{ միավոր}/$$

Այս միացման ընդհանուր դիմադրությունը՝

$$R' = \frac{2R \cdot R}{3R} = \frac{2}{3}R$$

Այստեղից էլ կգտնենք անջատված ընդհանուր հզորությունը.

$$P = \frac{U^2}{R'} = \frac{3}{2} \cdot \frac{U^2}{R} = 3P_{AC} = 180 \text{ Վտ} \quad /0,5 \text{ միավոր}/$$

